

SZIDIROPULOSZ ARCHIMÉDESZ

AZ ÖNFELADÁS A LEGNAGYOBB BŰN

Beszélgetés Fábián Gyulával Für Lajosról

- El kell mondjam, hogy jó barátságban voltunk. Nem akárki volt. Sajnos, van a mi népünkben egy nagyon rossz tulajdonság, hajlandóak vagyunk megfélemlkezni azokról, akik sokat tettek a nemzetért. A legnehezebb időkben találkoztunk, akkor Simon Pista haldoklott, Simon István Kossuth-díjas költő. Vele együtt szerkesztettem a Kortársat. Már betegágyon feküdt, amikor közölték velünk, hogy új főszerkesztőnk van. Ez akkor így ment, közölték, és mindenki tudomásul vette. Én nem fogadtam ezt el, elmentem a laptól. Így kerültem akkor a Magyar Mezőgazdasági Múzeumba. Méghozzá úgy, hogy jól ismertem a minisztert, aki erdélyi ember volt. Felhívtam telefonon, hogy segítsen. Kérdezte, hol tudnék leginkább segíteni, s azt mondtam, hogy a Mezőgazdasági Múzeumban. Holnaptól ki vagy nevezve, mondta. Ekkor én bejelentettem a lapnál, hogy köszönöm szépen, az új főszerkesztővel nem vagyok hajlandó dolgozni, Kovács Sándor Ivánnak hívták. Befűjták az Aczél elvtársnak, aki akkor mindenbe beleszólt, és mindig kaptuk a fejünkre a szemrehányást. Mi mindenképpen meg akartuk szólaltatni a nagy öregeket, például Veres Pétert, Szabó Pált meg a többieket. Ezekre nincs már szükség,

mondta. Nem voltunk ínyére a tisztelt Aczél elvtársnak. Nekem mentőkötel volt a Mezőgazdasági Múzeum.

- Mikor találkoztál először Für Lajossal?

- Nos, ez a lényeg, ott találkoztam a Múzeumban. Amikor odakerültem, osztályvezetői megbízatást kaptam, méghozzá azzal a kéréssel, hogy milyen a Mezőgazdasági Múzeum hatása a gazdálkodásra (ekkor volt a mezőgazdaság átalakulása, a téeszek, állami gazdaságok megerősítése Magyarországon). És mi, a Múzeum is, próbáljunk valamit, például kiállításokkal hozzájárulni. Bruszó Lajosnak hívták a főigazgatót. Bemutatott Für Lajosnak, ő végignézett és a következőket mondta: *Gyula, üdvöz légy ezen a nap-pali menedékhelyen!* (Tudniillik akkor Gorkijnak az Éjjeli menedékhely című műve kötelező olvasmány volt.) Így kezdődött a barátságunk, amely haláláig tartott. Én nagy tisztelettel gondolok rá, mert annak idején, amikor neki másfelé vezetett az útja, ott a múzeumban nagyon jól tudtunk összedolgozni, kiállításokat szerveztünk stb., s olyan műsorokat indítottunk, mint „A magyar mezőgazdaság diákszemmel”. Rájöttünk, hogy a mezőgazdaságra sokkal nagyobb szükség van, mint amennyire az állam gondolta.

- Ez azt jelenti, hogy rögtön az első találkozáskor Für Lajos megérezte benned, hogy ugyanazt képviseled?

- Igen, azt, hogy itt van valaki, akivel érdemes barátságot kötni. Ez meg is történt. Először is be kellett járnom a múzeumot, és arról beszélgettünk, hogy valamiképpen meg kell mutatni, hogy a magyar mezőgazdaság nem akármilyen, még ebben a szerencsétlen helyzetben sem. És hogy azokkal, akik rátaláltak a tisztességes útra, csináljunk valamit, kiállításokat, különféle rendezvényeket. Meg is csináltuk, bemutattunk olyan gazdaságokat, amelyek érdekesek voltak erre. Bemutattuk, ki mit csinál, szóval egy kicsit felpeszdzült a Mezőgazdasági Múzeum élete. Nagy nehezen kisikerítettem, hogy Kárpátaljára átmenjünk autóbusszal, a múzeum baráti körével, s ennek az útnak részese lehetett Zeke Gyula barátom is. Kárpátalján persze kiutasítottak minket, miközben a feketézőknek szabad útjuk volt. Nejlonharisnya volt akkor a divat, ezeket autós számra vitték és gazdagodtak meg belőle a kárpátaljai vámszedők, minékünk meg nincs hely, menjünk haza, nem tudunk helyet adni éjszakára. De hát, mondom, mi leleveleztük, itt van a papír róla! Akkor sem, mondták. Kiderült, hogy rá-

juk szóltak, ne fogadják ezt a társaságot, úgyhogy egyetlen éjszakát töltöttünk ott csak, méghozzá Csapon, egy nagy tornacsarnokban. Birkózószőnyegen aludtunk. Lajos mindenben benne volt.

- Aztán Für Lajos elment a múzeumból.

- Mi végig tartottuk a kapcsolatot. Ha bármilyen könyve megjelent, mindig személyesen adta át nekem a dedikált tiszteletpéldányt. Itt van például a *Magyar sors a Kárpát-medencében* című, ebben így szól az ajánlás: „*Fábián Gyulának, az írónak szellemi-politikai életünk mindenésének, menedékhelyi barátsággal és kézsorítással. 2003. szeptember 20.*” A másik: „*Szeretettel küldöm, s teljék benne örömd, bár az egyik könyv, a Magyar sors... erre aligha ad okot. Ha így haladunk, lassan már eredmény sem lesz... Ölel Lajos.*”

Én aztán a Mezőgazdasági Múzeumtól, ha úgy tetszik, magasra léptem, a Vízügyi Múzeum alapításában vettem részt. Egy vízügyi múzeumot kellett létrehozni. Ehhez nekem megvolt az elképzelésem, mert egy olyan ország, ahol az emberek Magyarország térképét kétkezi munkájukkal átrajzolták, mert megcsinálták a Tisza-szabályozást, megcsinálták a nagyobb folyók szabályozását és azt a Széchenyi gondolatot, melyet Vásárhelyi Pál dolgozott ki, hogy a Duna és a Tisza partján fekvő mezőgazdasági réteken elegendő víztározókat kell építeni, hogy ne sújtsa Magyarországot az átkos aszály. Ez nagyszerű elképzelés és gondolat volt, ezt érdemes megcsinálni! Maradjon utánunk valami, mondta az államtitkár. Sajnos, autószerencsétlenség érte őt, meghalt.

Lajosnak nagyon okos gondolata volt, hogy ifjúsági tömörülést kell létrehozni azok számára, akik valamiféle funkcióhoz jutottak, hogy hagyjunk valamit Magyarországra.

Für Lajos

- *Milyen embernek ismerted meg őt, nem mint politikust, hanem mint embert?*

- Én a legbizalmasabb dolgairól is tudtam. Elmondta azt is, hogy milyen gondjai, bajai vannak. Azt is tudtam róla, ő úgy indult neki az életnek, hogy az édesapja nem egyezett bele, hogy tovább tanuljon az öt elemi után, de ő mindenképpen szeretett volna tovább tanulni. Az édesapja azt mondta, hogy „Nem azért van ez a kis birtok, hogy kihulljon a kezünkéből!”. Tessék elképzelni, ez a birtok mindössze 12 katasztrális hold volt! Ezek után Lajos Csurgóra ment tanulni, felvették a csurgói református kollégiumba. Csak a történelmi összeesés kedvéért mondom el, hogy ő Csurgón érettségizett, amikor én Erdélyből Kaposvárra kerültem, vagyis valamiképpen már ott is találkozhattunk volna. De amiről én mindenképpen akarok beszélni, hogy amikor ő valamire vitte, első volt az, hogy akiket ismert, akik jó barátai voltak, felhívta őket - engem is -, és megkérdezte: jó helyed van, segíthetek valamiben? Kifejezhetetlen érzés volt ezt hallani, mert így a legjobb testvér viszonyul a másikhoz.

- *Amikor MDF-es vezető lett, akkor is fölhívott?*

- Persze hogy fölkeresett, és mindenáron maga mellé szeretett volna venni. Amikor miniszter volt, akkor is fölajánlotta, hogy gyere ide, és amikor nagyon nehéz helyzet alakult ki, akkor azt mondta az egyik találkozásunkon, hogy igazad volt, hogy nem jöttél, mert én magam sem tudtam, mi vár rám. Ami őt igazán államférfivé avatta, a következő volt: a Varsói Szerződés tagállamainak volt egy nagy összejövele, Magyarországról a miniszterelnök (Antal József) és a honvédelmi miniszter volt a küldött. Mielőtt Moszkvába érkeztek volna, találkoztak a lengyel küldöttekkel. A lengyel miniszterelnök a következőket mondta: be fogom jelenteni, hogy kilépünk a Varsói Szerződésből. (Lajos fültanúja volt ennek a beszélgetésnek.) Megérkezünk Moszkvába. Az első nap záró napirendje, ebéd előtt, a *bejelentések*, mondta a szovjet főnök, Gorbacsov. És akkor a magyar miniszterelnök fölállt és azt mondta - látván, hogy a lengyelek lapítanak -, *mi szeretnénk bejelenteni, hogy kilépünk a Varsói Szerződésből.* Ahogy Lajos emlékszik erre: dermedt csend! A szovjet főnök annyit mondott: „tak haraso!” Ez a két szó hangzott el. *Mentünk a folyosón, és odaszól hozzám a miniszterelnök: te, Lajos, jövünk mi vissza is ezen a folyosón?* Visszajöttek, és itthon már azt a feladatot kapta, hogy a Magyarországon állomásozó szovjet hadseregrészeket kivonultatni az országból. Ez élete legnagyobb tette volt. Ott minden főtiszt egy óriási birodalomnak a képviselője volt, tábornokok is, mindenkivel külön megvívni azt a vitát, hogy ez így menjen, az úgy menjen, innen ezt visszük el, onnan azt visszük el, és ezt Lajosnak kellett végestelen-végig csinálnia. Az én véleményem szerint igazi államférfivé itt nőtte ki magát. Borzasztóan sajnáltam, amikor ő ké-

sőbb teljesen kimerülve visszavonult ettől a pályától.

– *Mi volt az a közvetlen ok vagy okok, ami miatt ő teljesen kiábrándult ebből? Magánéleti problémák miatt tört ketté a pályája? Nem lehetett oka ennek az is, hogy négy év MDF-kormányzás után súlyos vereséget szenvedtek, és visszajöttek a hatalomba a posztkommunisták? Ez nem viselte meg őt?*

– Nagyon is megviselte. Az MDF-kormányzás félidejében kiderült, hogy volt egy Antal József, Szabad György-féle polgári, budapesti szárny, és volt az úgynevezett népi szárny, főleg vidéken, Csurkával az élen, aki a szétválást nyíltan forszírozta cikkében is, és a Lajos ilyen értelemben is harapófogóba került, a Bíró Zoli eleve félreállt, majd Csurka is félreállt, a Fekete Gyula meghalt. Nyilván a családi konfliktus sem jó időben került az életében. Ekkor Lajos túlzásnak tartotta Csurkának a viselkedését, és azt mondta, hogy éretlen [a helyzet].

– *Később is ugyanez volt róla a véleménye? Mert a könyvében olyanokat ír, amiket Csurka István is mondott.*

– Lajos az okos embereket becsülte. Senkiről nem mondott úgy ítéletet, hogy ne gondolta volna meg kétszer is. Az ő életének volt egy szakasza, amit ő nagyon restellett és nagyon szégyellt. Amikor visszavonult, akkor mindenki azt hitte, nem csinál semmit, pedig rengeteget dolgozott azért, hogy összehozzon egy olyan magot a magyar értelmiség javából, amely mag mindenütt a magyar életben megteszi a magáét. És ebben a tekintetben nagyon következetes és önmagát is megítélő ember volt.

– *Elégedett volt azzal, amit elért ebben a tekintetben?*

– Nem, de erről nem beszélt, nehogy azt higgyék, hogy ő csak azért beszél vagy bírál, mert már nincs benne a folyamatokban. Lajos azok közé tar-

Fábian Gyula

tozott, akik a legnagyobb hűséggel voltak a másik emberért. A Damjanich utcában volt egy egyszobás kis lakása, ott én többször jártam, és beszélgettünk. Ez azért volt számomra nagy élmény, mert olyan testvéri kapcsolat alakult ki közöttünk, hogy teljesen nyitottak voltunk, szabadok lehettünk egymással.

– *Most fölolvastok neked egy részletet a Magyar sors c. könyvéből, és mondd el, hogy ezekről a kérdésekről beszélgettetek-e, és mi a te véleményed erről. Ezt írja: „Mint ahogy hamis és megtévesztő az a legújabb hazai nagy találmány, amit nem akar ki: az ország miniszterelnöke dobott be a 'Magyarország 2000' című konferencián összességelt magyarok közé (annyi sok nagy-szerű elme tapsviharától kísérvé s a nagy elmék által azokban a hetekben annyi sokszor újraiszéltelve). Íme a találmány: 'a kormány regionális nemzetstratégiája az, hogy egyesítse a nemzetet – határmódosítások nélkül'. A regionális nemzetstratégia tetszetős, de semmitmondó ködös (és értelmetlen) fogalmára azonban azzal tette föl a szónok a koronát, azzal hökkentett meg, hengerelt le mindenkit, hogy a kormány a nagy 'nemzetstratégia' (csoda) fegy-*

verével akarja egyesíteni a nemzetet – határmódosítások nélkül.”

– Lajosnak a következő volt az elképzelése: meg kell keresni azokat az embereket, az országon belül és kívül, akik alkalmasak arra, hogy a maguk körében új, kis apró sejteket hozzanak létre, mert ezek nélkül – így fogalmazott –, „a népi töltésű” csoportok nélkül nem lehet új Magyarországot teremteni. Bizonyos értelemben azt mondta ki, hogy sokkal többet és nyíltabban kellene azt képviselni, hogy igenis Erdélyben, a Felvidéken, a Délvidéken és mindenütt vannak magyar közösségek, és ezeket a közösségeket elveszíteni a legnagyobb bűn. Azt akarom elmondani többek között, hogy olyan találkozásaink voltak, amikor azt mondta, hogy soha egy pillanatra ne felejtse el, hogy te is felelős vagy azért, hogy ott [Erdélyben és másutt] milyen emberek vannak, és hogy ezeket az embereket meg kell keresni! Lajosnak programja volt elmenni Erdélybe különböző csoportokhoz, mert neki az volt az elve, hogy száz és ezer kis közösséget kell teremteni ahhoz, hogy fenn tudjunk maradni, és meg tudjunk maradni. Ez, amit ő így ír, hogy *fölröplni csoportosan*, s végre ne hagyjuk el az egymással való kapcsolatot, amely fellazult ebben az életformában, amiben élünk. És ezt nagyon gyakran hangsúlyozta.

– *Egy konkrét kérdés: 93-ban Csurka István miatt problémák, bajok voltak az MDF-en belül, akkor még Für Lajos miniszterként a fő áramlat mellett volt, Antal József mellett állt ki Csurkával szemben. 2000-ben viszont ezt írja: „Eszem ágában sincs senki emberfiát, főként nem, ha 'fajtámbeli', arra buzdítani, hogy fejje menjen a falnak. Nem kell attól tartani, hogy kiadnám a parancsot: 'Fegyvert fogj! Tölts! Tűz!' Ha »helyzetben« lennék, akkor sem. De ha a küzdelem a halvány siker remé-*

nyével biztathat(na), megismétlem: akkor minden eszköz alkalmazható. Megfordítva ugyanezt: ha már pusztulnunk kell, akkor miért pusztulnánk el birkamódra? Föltartott kezekkel magunkat megadva?” Itt tehát gyökeres változást látok Für Lajos felfogásában. [Szabó Dezső 1920-ban ezt a gondolatot valahogy úgy fogalmazta meg, hogy „minden magyar felelős minden magyarért”.]

- Óriási változás ment végbe Für Lajosban, sok mindenben változott a véleménye. Olyan értelemben, hogy valóban nem éltünk, nem élünk azokkal a lehetőségekkel, melyekkel élhetnénk. Miért hagyjuk el magunkat? Ő ezt érezte, és mindig arra törekedett, hogy a lelkiismeretet felébreszteni az emberekben, mert lelkiismeret nélkül csak meghunyászkodó jobbágyokká válunk.

- Azért az ún. nemzetegyesítés politikájában 2000 óta történt egy s más: törvényt született a Nemzeti Összetartozás Napjáról, elfogadta a parlament a

kettős állampolgárságról szóló törvényt, ezek a dolgok akkor még nem voltak elfogadottak széles körben. Én azzal nem értek egyet, hogy a határokért minden eszköz, a háború is bevethető. Nincs is hadserege az országnak.

- Teljesen igazad van. Lajosnak az álma ez volt: „fölrepülni rajban”, hogy rengeteg apró kis közösséget kell létrehozni az országon belül és kívül. Én a következőket tanultam meg tőle, hogy soha, semmilyen körülmények között nem szabad csüggedten és belenyugvóan elfogadni azt, amit a világránk akar erőltetni. Ezt ő utolsó lehetőségéig képviselte. Ameddig ki tudjuk mondani a magunk érdekében az igent, addig élni fogunk. De ha szétzilálódunk, amire - mint oly sokszor - nagy a kísértés, tehát ha szétzilálódunk, akkor nem maradhatunk meg. Én ezt tanultam meg tőle, hogy meg kell keresni azokat az embereket, akik hajlandók „fölrepülni rajban”. Én Lajos legnagyobb munkáját abban látom, mert semmi mást nem tett az utolsó

éveiben: megkeresni mindazokat, akikben még lehet tartani a lelket, és nem szabad egymást cserbenhagyni! Nagyon kemény tanítása volt neki, mert mások cserbenhagyása pillanatnyi gazdasági előnyöktől, pillanatnyi eredményektől befolyásolván, az rossz felé visz. Nekünk meg kell tudni megmaradni, úgy, ahogy eddig megmaradtunk, mert megmaradni csak úgy lehet, ha az embernek erkölcsé van hozzá.

- De azt is mondta Für Lajos, hogy csak úgy maradhatunk meg, ha a fejszét belevágjuk a nagy fába!

- Igen. Egyet megtanultam tőle: ne tekintsük magunkat nagyobbak, mint amilyenek vagyunk, de ne tekintsük kisebbnek sem magunkat, mint amilyenek valójában vagyunk! Az önfeladás - ezt ő többször hangoztatta - a legnagyobb bűn. És ezt nem engedheti meg egyetlen magyar sem. És erre ma nagy a veszély, mert ebben az európai folyamatban azt látom, hogy Brüsszel eladta Európát.

Für Lajos mellszobrának avatása a Vas megyei Egyházszórádócon 2014. december 24-én